

Selçuk Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Kitaplığı

Demirbaş No.

10721

Tasnif No.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

Yıl : 1990

Sayı : 3

KERAMET

Doç. Dr. M. Sait ŞİMŞEK

Kur'an-ı Kerim'de, kerâmet kelimesinin kök harfleri olan ك ه ر م ve türevleri; değerli, üstün, güzel gibi manalarda kullanılmıştır (1).

ان أكرمكم عند الله أتقاكم âyetinde (2) أكرمكم , 'en değerliniz' anlamındadır. ولقد كرمتنا بني آدم âyetinde (3) de كرمتنا kelimesi 'üstün kıldık' anlamındadır (4).

Arap dilinde رجل كريم denildiğinde 'ahlâkı üstün ve güzel kişi' kastedilir. ك ه ر م nin mastarı olan الكرم 'üstün faziletler' karşılığında kullanılır (5).

Lugatte 'ikram' manasına gelen *keramet* kelimesinin istilâh anlamı ise 'mümin ve salih kimselerin eli üzere cereyan eden harikulâde hal' dir. Bazıları, harikulâdelik şartını koşmaksızın Allah'ın evliyâyâ her türlü ikrâmına keramet ismini verirler (6).

Burada 'harikulâde hal' den maksat, vukubulan olayın genel - geçer tabiat kanunlarının dışında cereyan etmesidir.

1. Harikulâdelik mümkün mü?

Tabiata hakim kanunların yaratıcısı yüce Allah'tır. Taibata bu kanunları O hakim kılmıştır. Ayrıca bu kanunlardaki düzen ve intizam, onları ya-

- (1) Mukatil b. Süleyman; el-Eşbâh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'ani'l-Kerim, Kahire, 1975, s. 205 - 206; Râğıb el-İsfahânî; el-Müfredât fi Ğaribi'l-Kur'an, Beyrut (tarihsiz), s. 428 - 429.
- (2) Hucûrat, 49/13.
- (3) İsrâ, 17/70.
- (4) Mukatil b. Süleyman, a.g.e., s. 206.
- (5) Rağıb el-İsfahânî, a.g.e., s. 429.
- (6) 'es-Seyyid Sâbık; el-Akaidu'l-İslâmiyye, Dâru'l-Kütübi'l-Arabi, Beyrut (tarihsiz), s. 214.

ratan ve yöneten yüce bir kudret ve yaratıcıya delildir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de de bu kanunların mükemmeliyeti, Allah'ın varlığına ve birliğine delil olarak zikredilmektedir.

Yüce Allah: «Eğer her ikisinde - yerde ve gökte - Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı, onların her ikisi de harap olmuş gitmişlerdi.» (7) bu yurarak yer ve gökteki düzeni kendi birliğine delil getirmiştir. Hiç şüphesiz mükemmeliyet, noksanlıktan; düzen ve intizam, düzensizlikten çok daha üstün ve kudrete daha kesin bir delildir.

İnsanın harikulâdeliği önemsemesi, her gün onları müşahede etmesi sebebiyle kâinata hakim bu mükemmel kanunlara karşı bir nevi bağışlık kazanmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca ne insan, ne bir başka yaratık, Allah'ın kâinata hakim kıldığı bu kanunları değiştirme gücüne sahiptir. O'nun izni olmadan tabiat kanunlarında hiçbir değişiklik olamaz.

İnsanlığın teknoloji ve sanayi alanında sağladığı gelişme, bu kanunları değiştirme veya onlara mutlak hakim olma değil; bu kanunları keşfetme ve onlar doğrultusunda hareket etmekten ibarettir.

Bu kanunların yaratıcısı ve vazısı Allah olduğuna göre, onları değiştirmek de, O'nun elinde olan bir husustur. «Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'ındır. Allah, herşeye kadirdir.» (8).

Ancak Allah'ın bu kanunları değiştirmeye kadir olması, onların mutlaka değişeceği anlamına gelmez. Çünkü Allah, onları değiştirmeye kadir olduğu gibi değiştirmemeğe de kadirdir. O halde bu kanunların değişikliğe maruz kalıp kalmayacağını tesbit edebilmemiz için, gönderdiği Kur'an-ı Kerim'de böyle bir şeyin vukuunun caiz olup olmadığını araştırmamız gerekir.

2. Kerametın Kur'an'î delilleri :

Âlimler, keramete delil olarak şu âyetleri zikrederler (9): «Aşağısından ona - Meryem'e - şu nidâ geldi: 'Tasalanma, Rabbin senin alt (yan)ında bir su arkı vucûda getirmiştir. Hurma ağacını kendine doğru silk, üs-

(7) Enbiyâ, 21/22.

(8) Âlu İmrân, 3/189.

(9) Bk. er-Râzî, Fâhru'd-Din; et-Tefsîru'l-Kebîr, Tahran (ikinci baskı, tarihsiz), VIII. 30; Ebu's-Suûd, Muhammed b. Muhammed el-İmâdi; İrşâdu'l-Aklî's-Selîm ilâ Mezâyâ'l-Kur'an'il-Kerîm, Dâru'l-Mushaf, Kahire (tarihsiz), II. 31; Tabatabâî; el-Mizân fi Tefsîri'l-Kur'an, Kum (tarihsiz), III. 174 - 175.

tüne derilmiş taze hürma dökülecektir. Artık ye, iç. Göz(ün) aydın olsun...» (10)

«(Biribirlerine şöyle demişlerdi:) 'Mâdem ki siz onlardan ve Allah'tan başka tapmakta olduklarından ayrıldınız, o halde mağaraya (çekilip) sığın ki Rabbiniz size rahmetinden genişlik versin, işinizden de size faide hazırlasın.' (Onlara baksaydın) görürdün ki güneş doğduğu zaman mağaralarının sağ tarafına yönelir, battığı vakit de onların sol yanını kesip giderdi. Kendileri ise oranın geniş bir yerinde idiler. Bu, Allah'ın âyetlerindedir. Allah kimi doğru yola iletirse o, yolu bulmuştur; kimi de sapıklığınca bırakırsa, artık onun için yol gösteren bir dost bulamazsın.» (11)

«Bunun üzerine Rabbi onu - Meryem'i - güzel bir şekilde kabul etti. Onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi. Zekerıyya'yı da ona bakmaya memur etti. Zekerıyyâ ne zaman (Meryem'in bulunduğu) mihraba girdiyse onun yanında bir yiyecek buldu: 'Ey Meryem, bu sana nereden geliyor?' dedi. O da: 'Bu, Allah tarafından. Şüphesiz Allah, dilediğine hesapsız rızık verir' dedi.» (12)

Biz burada sadece sonuncu âyeti inceleyeceğiz. Diğer âyetlerin yorum ve tefsiri için Fahrüddin er-Râzî ile İbnu Kesir'in tefsirlerine bakılabilir.

Sözkonusu âyette Hz. Meryem'e verilen bir rızıktan bahsediliyor. İşte üzerinde durmak istediğimiz husûs, bu rızkın nereden gelmiş olabileceğidir. Tabii yollardan mıydı, yani tabiat kanunlarına uygun bir şekilde mi, yoksa harikulâde bir yoldan mı geliyordu? Âyetin ifade uslûbu ve onu takip eden âyette Hz. Zekerıyyâ'nın duası, rızkın harikulâde bir yoldan gelmiş olduğunu destekler mahiyettedir. Şöyle ki :

Eğer harikulâde bir yoldan gelmemiş olsaydı, bunun Hz. Meryem'i övmeye makamında zikredilmesinin bir anlamı olmazdı. (13)

Hız. Zekerıyyâ'nın duası meselesine gelince, Hz. Zekerıyyâ yaşlanmış ve hanımı da çocuk getirmekten kesilmişti. (14) Ancak Zekerıyyâ Hz. Meryem'e gönderilen bu rızka şahid olunca: «Rabbim, bana katından temiz bir nesil ver. Sen duayı işitensin» (15) şeklinde dua etmiştir. Onun aracıkta bu duayla Allah'tan kendisine temiz bir nesil isteğinde bulunma-

(10) Meryem, 19/24 - 26.

(11) Kehf, 18/16 - 17.

(12) Âlu İmrân, 3/37.

(13) er-Râzî, VIII. 30; Âlûsî, Ebu'l-Fadl Şihabu'd-Din Mahmud; Rûhu'l-Maâni, Beyrut (tarihsiz), III. 144.

(14) Bk. Âlu İmrân 3/40.

(15) Âlu İmrân 3/38.

sı anlamlıdır. Birçok müfessirin de belirttiği gibi; Hz. Meryem için vukubulan bu olağanüstü hadiseyi görünce, hanımı çok yaşlanmış ve çocuktan kesilmiş olmasına rağmen bir çocuklarının olması arzusu içine düşmüş ve Allah'a bu niyazda bulunmuştur. (16)

Ayrıca rızık kelimesi âyette nekre (belirsiz) olarak zikredilmektedir ki bu, rızık tazime delâlet etmektedir. (17) Yani alışılmışın ve beklenenin dışında bir rızık olduğuna işaret vardır. (18)

Sözkonusu rızıkın, Zekeriyâ'nın bir mucizesi olması da düşünülemez. Âyetten de anlaşıldığı gibi Hz. Zekeriyâ'nın kendisi önceden böyle bir rızıktan haberdar değildir. (19) Bir peygamberin kendi mucizesinden habersiz olacağını düşünmek mantıkla bağdaşmaz.

Netice olarak âyet, bir harikulâdelikten bahsetmektedir ve salih kimselerin eli üzere harikulâdeliğin cereyan etmesi mümkündür. Ancak bu tür bir kerametın hak olması, her velinin mutlaka bu tür kerametlerinin olmasını gerektirmez. Velâyet, bu tür bir olağanüstü hadiseye muhtaç değildir. (20) Nitekim sahabeden bir çoğunun bu neviden bir kerameti yoktur. (21)

Nadiren de olsa harikulâdeliğin cereyan etmesinin hikmetlerinden biri; insanların, sebep-sonuç ilişkisine şartlanıp zamanla onu tanrı yerine ikame etmelerinin önüne geçmek olduğu söylenebilir. Ayrıca böyle bir harikulâdeliğe inanmanın, müsbet ilim alanındaki çalışmalara sekte vurabileceğini düşünmemek gerekir. Çünkü bu tür olaylar tamamen mevzîl ve genel-geçer tabiat kanunlarını seyrinden alıkoyacak mahiyette değildir. Bu sebeple müsbet ilimle ilgili çalışmalarda elbette genel-geçer kanunlar hesaba katılacak ve çalışma o doğrultuda yapılacaktır.

Burada bizim asıl üzerinde durmak istediğimiz husûs, kimi çevrelerce keramete olduğundan farklı anlamlar yüklenmesidir. Bunlardan biri, hatta en önemlisi, keramet ile gaybı bilme arasında bir bağlantının kurulmasıdır. Birçok kimse, kerametın sınırlarına gaybı bilmeyi de dahil kılmakta ve insanların da gaybı bu yolla bilebileceklerini ileri sürmektedir.

3. Keramet ve gaybı bilme meselesi :

Her insanın, vukuundan önce hissettiği birtakım olaylar olmuştur.

(16) er-Râzi, VIII. 30; Ebu's-Suûd, II. 31; Tabatabâi, III. 175.

(17) er-Râzi, VIII. 30; Tabatabâi, III. 174 - 175.

(18) Ebu's-Suûd, II. 30.

(19) er-Râzi, VIII. 31.

(20) İbnu Ebî'l-İzz el-Hanefî, Şerhu Akideti't-Tahaviyye, Beyrut, 1392 h., s. 561.

(21) Muhammed Fahr Şakfe, et-Tasavvuf Beyne'l-Hakk'ı ve'l-Halk, Suriye, 1971, s. 103.

Ancak olaylar vukubulmazdan önce kişideki o his, bilgi derecesine ulaşır mı? Ya da salih kimselerde bu his bilgi derecesinde kesinlik kazanır mı?

Bu soruya islâm dinî açısından cevap aramak istersek, ister-istemez müracaat edeceğimiz kaynak Kur'an-ı Kerim'in kendisi olacaktır. Kişilerin hüsn-i zan, tahmin ve kanaatleri din olamayacağına göre, kişiler Kur'an'ın sarîh beyanlarına muhalif ne ileri sürerlerse süsünler reddedilmedir.

Yüce Allah, gaybıa ilgili olarak şöyle buyurmaktadır :

«Gaybın anahtarları O'nun yanındadır, onları O'ndan başkası bilemez.» (22)

«De ki: Göklerde ve yerde Allah'tan başka kimse gaybı bilemez.» (23)

Bu âyetler, Allah'tan başka kimsenin gaybı bilemeyeceğini açık açık ifade etmektedir. O halde mesele; Allah'ın, onu insanlara bildirip bildirmeyeceğinde düğümlenmektedir. Yüce Allah bu konuda da şöyle buyurmaktadır :

«(O bütün) gaybı bilendir, gaybına kimseyi muttali kılmaz. Ancak peygamberlerden, bildirmek istediği bunun dışındadır.»

Âyet, bu konuda peygamberleri istisna etmekte ve bunu da Allah'ın meşietine bağlamaktadır. Allah, gayb konusunda peygamberlere neyi bildirirse, sadece onu bilirler, onun dışında kalanı onlar da bilmezler. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de peygamberimizin dili üzere şöyle buyurulmaktadır:

«De ki: 'Ben size, Allah'ın hazineleri yanımdadır, demiyorum. Gaybı da bilmem; size, ben meleğim de demiyorum. Ben, sadece bana vahyolunana uyuyorum.' De ki: 'Körle gören bir olur mu? Düşünmüyor musunuz?'" (24)

4. Gaybı bilme konusunda âlimlerin görüşleri :

ez-Zamahşerî (öl. 538/1143), «(O bütün) gaybı bilendir, gaybına kimseyi muttali kılmaz. Ancak peygamberlerden, bildirmek istediği bunun dışındadır.» âyetinin tefsirinde, bu âyetin kerameti reddettiği görüşünü ileri sürmektedir. Çünkü kerametlerin kendilerine izafe edildiği veliler, her ne kadar Allah'ın hoşnut olduğu kimseler iseler de peygamber değiller. Allah bu âyetle hoşnut olduğu kimselerden sadece peygamberlere gaybı

(22) En'âm, 6/59.

(23) Neml, 27/65.

(24) En'ân, 6/50.

bildirdiğini, bu işi sadece kendilerine tahsis ettiğini haber vermektedir. Âyet ayrıca kâhinlerle sihirbaz ve falcıların da iddialarını iptal etmektedir. Kaldı ki bunlar, Allah'ın hoşnut olduğu kimselerden de değildir. (25)

er-Râzî'nin nakline göre el-Vahidî (öl. 468/1075) de âyetin, falcıların haber verdiklerini iptal etmekte olduğunu söylemektedir. Ancak el-Vahidî, kerametleri caiz görmekte, istikbalde vukubulacak bazı vak'aları velilerin ilham yoluyla bilebileceklerini kabul etmektedir. (26)

er-Râzî (öl. 606/1209), el-Vahidî'nin görüşünü naklettikten sonra onun bu hususta evliyâ ile falcılar arasında ayırım yapmasına karşı çıkararak: «Eğer âyet bu alana yani yaratılmışın gaybı bilip bilmemesine dair olsaydı, ez-Zamahşerî'nin de dediği gibi kerametlerin de olamayacağına delil olması gerekirdi» der. Daha sonra kanaatini tafsilatlı bir şekilde serdederek şöyle devam eder: «Bana göre ileri sürdükleriyle âyetin bir ilgisi yoktur. Çünkü âyette 'gaybına' buyurulmaktadır, bütün gaybları içine alan bir ifade kullanılmamaktadır. O halde lafzın muktezasıyla yetinerek Allah, gayblarından birine yaratıklarını muttali kılmaz demeliyiz. Muttali kılmadığı o gaybı da, kıyametin ne zaman kopacağına hamletmeliyiz. Yani âyette kastedilen, bu gaybtır. Âyette Allah'ın, gayblarından hiçbirini hiç kimseye muttali kılmayacağına delâlet yoktur. Söz konusu âyetin, «De ki: 'Tehdid edile geldiğiniz (azab)ın yakın mı, yoksa Rabbimin ona uzun bir müddet mi tayin etmiş olduğunu ben bilmem» (27) âyetinden sonra gelmiş olması, bu izahımızı desteklemektedir. Yani (Peygamber): 'Kıyametin ne zaman kopacağını ben bilmem' diyor ve ardında da: '(O bütün) gaybı bilendir, gaybına kimseyi muttali kılmaz' diyerek devam ediyor. O halde Allah'ın kimseye izhar etmediği 'kıyametin ne zaman kopacağı' gaybını kimseye bildirmez, demek istiyor.

Kısaca 'gaybına' ifadesinde 'gayb' lafzı müfred olup izafe ile kullanılmıştır. Böylece onu 'bir gayb'a hamledersek yeterli olur. Umûma - bütün gayblara - hamletmeye gelince, lafız buna delalet etmemektedir. Şayet bu izahımıza itiraz edilir de: Bunu, kıyametin ne zaman kopacağına hamletmemiz doğru olmaz. Nasıl hamledebiliriz ki, 'ancak peygamberlerden, bildirmek istediği bunun dışındadır' buyurulmakta olup bu gaybı peygamberlerden de hiçbirine izhar etmemiştir, denilecek olursa, cevap olarak deriz ki: Aksine, kıyametin kopmasına yakın bunu izhar edecektir. Nasıl izhar etmesin ki, yüce Allah: 'O gün ki gök beyaz bulutlarla parçala-

(25) ez-Zamahşerî, Mahmud b. Omar; el-Keşşâf, Beyrut (tarihsiz), VI. 172.

(26) er-Râzî, XXX. 168.

(27) Cinn, 72/25.

nır ve melekler bölük bölük indirilir' (28) buyurmaktadır. O zaman kıyame-
tin ne zaman kopacağını melekler bilecektir, bunda şüphe yoktur.» (29)

er-Râzî, bu bilgileri sıraladıktan sonra yine bu görüşünü teyid sade-
dinde bir gramer kaidesinden hareketle bir varsayım ileri sürmekte ve
şöyle bir neticeye varmaktadır :

«Allah'ın bu âyetten muradının, 'peygamberler hariç gayblarından
hiçbir şeye kimseyi muttali kılmayacağı' şeklinde olmadığını kesin olarak
bilmelisin. Bu görüşümüze birkaç vecih delalet etmektedir :

a — Tevatüre yakın rivayetlerle sabittir ki Şıqq ve Sutayh isminde
iki kâhin, Peygamberimiz Muhammed (s.a.v.)'in zuhurundan önce onun
zuhur edeceğini haber vermişlerdi. Bu iki zat, bu tür haberleriyle Araplar
arasında meşhur idiler. Hatta Kisra, Peygamber (s.a.v.) hakkında malum-
mat toplamak için bu iki zata müracaat etmişti. Böylece Allah'ın, peygam-
berler dışında kimilerini gaybten bazı şeylere müttali kıldığı sabit olma-
ktadır.

b — Mezhep ve din mensuplarının tamamı, rûyâ tabiri ilminin doğru-
luğunda ittifak etmişlerdir. Biz biliyoruz ki rûyâ tabircisi, bazen gelece-
te vukubulacak olayları haber vermekte ve dediği doğru çıkmaktadır.

c — Melik Şahın oğlu Sancar sultan Bağdad'dan Horasan'a getirt-
tiği Bağdadlı kâhin bir kadına istikbale dair birtakım şeyler sormuş ve o
kadının haber verdikleri olduğu gibi vukubulmuştur.

Şahsen ben de, kelâm ve hikmet ilimlerinde muhakkıkından bazı
kimselere şahid oldum ki bu kimseler, o kâhin kadından gaybî şeylere
dair tafsilatlı haberler naklettiler ve naklettikleri olduğu gibi vukubuldu.
Yine Ebu'l-Berekât «et-Mu'teber» isimli kitabında sözkonusu kadının hal-
leriyle ilgili birçok nakillerde bulunmakta ve: «Otuz yıl boyunca bu kadı-
nın hallerini takip ettim; geleceğe dair birtakım haberler veriyordu ve
söyledikleri olduğu gibi vukubuluyordu» demektedir.

e — Sadık ilham sahiplerinde biz de bunu müşahede ediyoruz. Ay-
rıca bu, velilere has bir durum da değildir. Aksine, bazı sihirbazlarda da
bunu görüyoruz. Öylelerini görüyoruz ki, verdiği haberlerin birçoğunda
yalancı çıkıyorlarsa da, birçoğunda da isabet ediyorlar. Yine müneccim-
ler de, söylediklerinin birçoğunda yalancı çıkıyorlarsa da, isabet ettikleri
de az değildir. Durum bu kadar açık ve gözlenebilir olduğu halde, Kur'an'ın
buna muhalif olduğunu söylemek, Kur'an'ın kendisine leke getirir. Bu ise,
batıldır.

(28) Furkan, 25/25.

(29) er-Râzî, XXX, 168 - 169.

Bütün bu anlattıklarımızdan, yaptığımız izahın doğruluğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Vallahu a'lem.» (30)

Buraya kadar aktardığımız görüşleri değerlendirmek üzere önce er-Râzî'nin görüşünden başlayalım :

Tehdid edildikleri ve Peygamber (s.a.v.)'in, 'vaktini bilmiyorum' dediği azap er-Râzî'nin dediği gibi gerçekten âhîret azabı mıdır? Bunu anlamak için hemen bir önceki âyete bakalım. Yüce Allah bu âyette şöyle buyurmaktadır : «Nihayet onlar tehdid edilmekte oldukları (azabı) gördükleri zaman kimin yardımcısı daha zayıf, sayısı daha azmış bileceklerdir» (31)

er-Râzî'nin kendisi bu âyetin tefsirinde tehdid edildikleri azabın Bedir savaşında uğrayacakları hezimet veya kıyamet günü azabı olduğunu söylemekte, ancak 'Bedir günü uğrayacakları hezimet' ilk seçenek olarak zikretmektedir. (32) Ne varki o, hemen bir sonraki azabın âhîret azabı olduğunu kesin bir dille anlatmakta beis görmemektedir. Ayrıca söz konusu gaybın, kıyamet vakti olamayacağı; çünkü peygamberlerin de, kıyametin ne zaman kopacağını bilmedikleri itirazına cevap verirken bocaladığı ortadadır. Çünkü, yapılan bu itiraza hiç ilgisi bulunmayan bir izahla cevap vermekte 'kıyametin kopmasına yakın bir vakitte göğün beyaz bulutlarla parçalanıp meleklerin bölük bölük indirildiklerinde kıyametin kopacağı vakti bileceklerini' söylemektedir ki bunun itirazla bir ilgisi yoktur. Doğrusu er-Râzî gibi büyük bir müfessir ve düşünüre yakışacak bir cevap değil. Bu nedenle, er-Râzî'nin tefsirini «tefsirden başka herşeyi ihtiva etmekle» suçlayan Ebû Hayyân el-Endelûsî'nin (öl. 754 h.) bu suçlamasına katılmıyorsak da, bu meselede ona yönelttiği şu itirazlara katılmamak mümkün değildir. Ebû Hayyân, er-Râzî'nin naklettiğimiz görüşlerini özetledikten sonra şöyle demektedir :

«Mesele hakkında bu adamın görüşlerini naklettik ki ileri sürdüğü vecihleri inceleyelim de görelim :

a — Şıqq ve Sutayh kıssalarına gelince, bu kıssada haber vermekle ilgili hiçbir şey yoktur. Çünkü onların haber verdikleri, kâhinlerin kulak hırsızlığı yapan şeytanlardan aldıkları bilgiler cinsindedir. Hadiste de belirtildiği gibi şeytanlar (göklerden) sözü duyar ve ona yalanlar katarak kâhinlere iletirler. Kâhinler de ona yüz yalan katarak anlatırlar. Bu sebeple bunun gaybı bilmekle bir ilgisi yoktur. Çünkü melekler o haberi birbirlerine anlatırken onu cin kapmış ve kâhin de onu cinden öğrenmiştir. O halde kâhin gaybı bilmemektedir.

(30) er-Râzî, XXX, 168 - 169.

(31) Furkan, 25/24.

(32) er-Râzî, XXX, 167.

b — Rûyâ tabiri meselesine gelince, tabir eden kişi peygamber değilse, kesin olarak 'şöyle şöyle olacaktır' diyemez. Tabiri bir tahminden ibarettir .

c — Bağdadlı kâhin kadın ve bu kadınla ilgili er-Râzî'nin naklettiklerine gelince, görmediği bir kadını kendisine delil sadadinde nakletmesi akıl olarak ona yeter! Şayet bizzat kendisi o hallere muttalî olsaydı, 'eh, gördükleri aklını biraz karıştırmış' derdik. O ki, bunca eser yazmış, şan ve şöhreti cihanı kaplamış meşhur bir âlimdir. O ki, filozofların delillerini cürütmüş ve onları hâk ile yeksan etmiş biridir.

d — «el-Mu'teber» isimli eserin müellifinden yaptığı nakillere gelince, bu eseri yazan zat, filozofların yolunu takip etmiş ve yahudi olduğu halde müslüman görünmeye çalışmış biridir. (33)

e — İlhamları doğru çıkan kimselerle ilgili iddialarına gelince, ben şahsen yetmişüç yaşına bastım, hayatım boyunca da âlimlerle, salih kimselerle oturup kalktım ama ilhamı doğru çıkan birine rastlamadım.» (34)

Ebû Hayyân, er-Râzî'ye bu itirazları sıraladıktan sonra sözü keramete getirmekte ve şöyle demektedir :

«Kerametlere gelince, birtakım kerametlerin vukubulduğunda şüphe etmiyorum. Lakin kerametler çok nadirdir. Bu ümmetin selefinden salih bazı kimseler için sözkonusu olmuştur. Çağımızda da kendisinden keramet sadır olan belki vardır. Şüphesiz Allah, dilediği kimseye dilediğini verir. Muvaffakiyet Allah'tandır.» (35)

Merhum Elmalılı da, yukarıda zikrettiğimiz âyetin tefsirini yaparken velilerin keşf ve kerameti konusunda şöyle demektedir :

«Fakat O kendi gaybına - yani bütün kâinata nazaran gaybı mutlak olan ve bâtin isminin mazharı bulunan kendi ilmine kimseyi zahir kılmaz. - açık ve kat'î sûrette izhar edecek yakînî bir keşf ile muttali kılmaz. Onun için ne ins, ne cin, ne melek, ne birşey gaybı mutlakı yakînen bilemez. Böyle olması gaybı nisbiye dair bazı malumat edinilebilmesine münafi olmayacağı gibi rûya, ilham, keramet veya hafî bazı esbab ile gaybı mutlak dair bazı şeyler sezilebilmesine de münafi olmaz ise de bunların hiçbiri zan ve vehimden ârî tam bir keşf ve izhar manasına yakînî bir ilim

(33) Sözkonusu eserin müellifi; Ebu'l-Berekât Hibetullah b. Melka olup milâdî 1165 dolaylarında ölmüş filozof ve tabibtir. Yahudi iken islâma girmiş olmakla birlikte samimiyetli konusunda kuşkular devam etmiştir. (bk. ez-Zirikli, el-A'lâm, VIII, 74).

(34) Ebû Hayyan; el-Bahru'l-Muhit, 1329 h., VIII, 356 - 357.

(35) Aynı kaynak ve aynı sayfa.

olamaz. Bundan dolayıdır ki vakiat üzerine cereyan eden fennî istikrâların, mantikî istidlallerin bile yarın için hükmü bir kıyastan ileri geçemez. Riyazî bir katiyet ifade edemez. Zahir nazaran mûlahaza yürütmek başka, zâhir olmak yine başkadır. Allah Teâlâ henüz vücûda çıkarmamış olduğu gaybını kimseye zahir kılmaz, izhar etmez. (İllâ menirtezâ min resûl) Ancak resûlleri içinden ihtiyar edip dilediği bir resûl müstesnâ, dilerse ona gaybından bazı şeyler izhar eder. Henüz vücûda gelmemiş şeyleri açıkça bildirir. Bunlar onun ya risaletinin mebadisi ve delilleri olan mucizeleri yahut tekâlîf ve ahkâm müeyyidatı gibi risaletin erkân ve makasidına müteallik malumat olur. Bu surette ise yine o resul gaybı bilmiş olmaz. Kendisine haber verilmiş, bildirilmiş olanı bilir.» (36)

ez-Zamahşerî'nin, «Allah gaybı, hoşnut olduğu kimselerden sadece peygamberlere bildirdiğin»den hareketle kerameti reddetmesi meselesine gelince, bunun tutarlı bir tarafı yoktur. Herşeyden önce kerametlere bu açıdan bakması ve onları gaybı bilmekle eşanlı tutması, bakış açısının yanlışlığını sergiler. Çünkü kerametın gaybla bir ilgisi yoktur. Keramete delil olarak ileri sürülen âyetlerde anlatılanlara da baktığımızda, orada anlatılanların gaybı bilmekle bir ilgisi yoktur. Gerek bu âyetler ve gerek sahih rivayetler incelendiğinde kerametın, zor ve muhtaç durumda kalan salih kişiye harikulâde bir yolla Allah'ın İkrâmı olduğunu görürüz. Kerametın sınırlarını gaybı bilmeye kadar götürmek, nasların desteklemediği hatta reddettiği bir tavidir.

5. Keramete mucize arasındaki farklar :

Keramete karşı çıkan âlimler, keramet mümkün olduğu takdirde mucizeyle karışacağı ve eli üzere harikulâdelik cereyan eden kimsenin peygamberlik iddiasında bulunabileceği noktalarından hareketle keramete karşı çıkıyorlar. Peygamberler döneminde peygamber olmayan kimselerin eli üzere vukubulan harikulâdelikleri anlatan nasları yorumlarken de, bu harikulâdeliklerin haddi zatında o dönemde yaşayan peygamberlerin birer mucizesi olduklarını ve peygamberlerin ölümünden sonra artık bu tür harikulâdeliklerin cereyan etmediğini ileri sürüyorlar. (37)

Kerameti kabul edenler ise, keramet ile mucize arasında birtakım farkların bulunduğunu, bunların birbirlerine karışmasının mümkün bulunmadığını söylerler. Aralarındaki farklar ise, özet olarak şöyledir :

a — Mucize, peygamberin peygamberliğini isbat ettiğinden açıklan-

(36) Elmahlı, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul, 1979, VIII. 5415.

(37) Bu konuda daha geniş bilgi için bk. İbnu Hazm; el-Fisal fi'l-Milal ve'l-Ehvâi ve'n-Nihal, Beyrut, 1975, V. 9 - 11.

ması vacib iken, keramette aslolan gizlenmesi ve açığa vurulmamasıdır. (38)

b — Peygamber, mucizesini mucize olarak takdim eder ve ona kesin olarak inanmak gerekir. Veli ise, eli üzere cereyan eden harikulâdeliğin keramet olduğunu iddia edemeyeceği gibi başkası da kesin olarak 'keramettir' diyemez. Olur ki o zuhur eden şey bir aldatmacadır. (39)

c — Mucize, peygamberlik iddiasıyla birlikte olur, keramette ise böyle bir iddia yoktur. (40)

d — Mucize keramet için asıl, keramet ise mucizenin bir fer'idir. Kişinin eli üzere kerametın zuhur etmesi, o kişinin peygambere ittibanın bereketiyedir. Böylece kerametler, gerçekte peygamberlerin mucizelerine dahil oluyolar. (41).

Bu sebeptedir ki keramet, ancak şeriata bağlı kimselerden sadır olur. Şeriata bağlı olmayan kimselerin eli üzere vukubulan harikulâdelikler keramet değildir. Ayrıca kerametın kendisi, mubah olan şeyler cinsinden olmalıdır. Keramette, şeriataın emirlerine muhalif unsurlar bulunamaz.

Keramet, ilmin yollarından sayılmaz ve başkalarına delil olamaz. Hele onu, kişinin masumiyetine ve söylediği herşeyin doğruluğuna yormak, İslâmın prensipleriyle taban tabana zıttır. (42)

NETİCE

Tebiate hakim genel-geçer kanunların dışında birtakım olayların vukubulmasının mümkün olduğu, bazı nasların mefhumundan anlaşılmaktadır. Yine bu naslardan anlıyoruz ki, bu tür olaylar tamamen Allah'ın izniyle ve O'nun sevgili kullarına bir ikrâmı şeklinde vukubulmakta ve ancak bu kulların şu veya bu şekilde mutazarrır bir duruma maruz kalmaları halinde sözkonusu olabilmektedir.

Bu tür olaylar, kişilerin tamamen iradeleri dışında vukubulduklarından insanlar tarafından yapılacak herhangi bir tasarımda bunların hesaba katılmaması gerekir. Yapılacak her tasarımda tabiate hakim genel-geçer kanunlar hesaba katılır ve onlar istikametinde hareket edilir.

(38) el-Kuşeyri; er-Risaletu'l-Kuşeyriyye, Mısır (tarihsiz), II. 661.

(39) el-Kuşeyri, a.g.e., II. 661.

(40) el-Kuşeyri, a.g.e., II. 661.

(41) İbnu Teymiyye; el-Furkan beyne Evliyâ'l-Rahman ve Evliyâ'l-Şeytan, Beyrut, 1390 h., s. 124.

(42) İbnu Teymiyye, a.g.e., s. 48 - 49.

Naslar karşısında olağanüstülüklerin - kerametlerin - vukubulması mümkün görünmekle birlikte sınırlarının gaybi bilme derecesine çıkarılması naslar tarafından reddedilen bir husustur. Kimi çevrelerin bazı salih kişilere atfettikleri birçok kerametın aslı olmadığı gibi bu salih kimse-leri âdeta keramet fabrikası olarak takdim etmek de vakıalarla bağdaşmayan bir tavidir. Müfessir Ebû Hayyân'ın da belirttiği gibi olağanüstü olayların vukuu çok nadirdir. Hele onların gayri meşrû şekillerde de teza-hür edebileceklerini iddia etmek, dine de akla da terstir.

Sonraki asırlarda İslâm düşüncesinin bu tür olağanüstülüklerle an-gaje olması, İslâm düşüncesinin gelişimi açısından bir kayıp olmuştur. İbadet kasdıyla bir araya gelen kimi müslümanların din ve dünyalarına yararı olacak konularla meşgul olacakları yerde bu tür olayları anlatmak-la vakit geçirmeleri herşeyden önce dinî düşüncenin kendisiyle bağdaş-maz. Çünkü bu tür olaylar anlatılırken hedef, dinin ne olduğunu anlatmak değil, bazı kimselerin ya da gurupların propogandasını yapmaktır ki bu-nun Allah indinde bir değeri yoktur.

BİBLİYOGRAFYA

- el-Âlûsî, Ebu'l-Fadî Şhabu'd-Din Mahmud, Rûhu'l-Maânî, Beyrut (tarihsiz).
 Ebû Hayyân, Esîru'd-Din Ebû Abdillâh Muhammed b. Yûsuf; el-Bahru'l-
 Muhît, Mektebetu Matâbir'n-Nasr el-Hadîsiyye, Riyad, 1329 h.
 Ebu's-Suûd Muhammed b. Ahmed el-İmâdî; İrşâdu'l-Aklî's-Selim ilâ -
 Mezâya'l-Kur'an'îl-Kerîm, Dâru'l-Mushaf, Kahire (tarihsiz).
 Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır; Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul, 1979.
 İbnu Hazm; el-Fisal fi'l-Milel ve'l-Ehvâi ve'n-Nihal, Beyrut, 1975.
 İbnu Ebi'l-İzz el-Hanefî; Şerhu Akîdeti't-Tahaviyye, Beyrut, 1392 h.
 İbnu Teymiyye, el-Furkan beyne Evliyâ'r-Rahman ve Evliyâ'î's-Şeytan,
 Beyrut, 1390 h.
 el-Kuşeyrî, er-Risaletu'l-Kuşeyriyye, Mısır (tarihsiz).
 Muhammed Fahr Şakfe; et-Tasavvuf Beyne'l-Hakkı ve'l-Sûriye, 1971.
 Mukatil b. Süleyman; el-Eşbâh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'ani'l-Kerîm, Kahire, 1975.
 Râğib el-İsfanânî; el-Müfredat fi Ğaribi'l-Kur'an, Beyrut (tarihsiz).
 er-Râzî, Fahru'd-Din; et-Tefsîru'l-Kebîr, Tahran (ikinci baskı, tarihsiz).
 es-Seyyid Sâbık; el-Akîdetu'l-İslâmiyye, Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut (ta-
 rihsiz).
 Tabatabâî; el-Mizân fi Tefsîri'l-Kur'an, Kum (tarihsiz).
 ez-Zamahşerî, Mahmud b. Omar, el-Keşşâf, Beyrut (tarihsiz).